

TARIK ALI

*Sultan u
Palermu*

Prevela
Dijana Radinović

■ Laguna ■

Naslov originala

Tariq Ali
A SULTAN IN PALERMO

Copyright © 2005 Tariq Ali
Translation Copyright © 2010 za srpsko izdanje, LAGUNA

Meri-Kej i Semu

SADRŽAJ

Rečnik	9
--------	---

SIKILIJA 1153–4.

1. Idrisijeva razmišljanja o počecima i slučajnim susretima. Prvo sastajanje s Ruđerijem.	13
2. Bračni život i porodična nedotupavnost. Idrisi osujećuje nameru svojih kćeri da oklevetaju muževe i izdaju ih, ali je rešen da obrazuje svoje unuke.	35
3. Sikilijsko šaputanje. Sultan u palati izveštava Idrisija o tome kakva sudba čeka Filipa al Mahdiju. Posle susreta s Majom i Elinorom Idrisi zaboravlja na sve drugo.	51
4. <i>Mafil</i> u džamiji Ajn al Šifa u Palermu. Filip je uveren da baroni i biskupi spremaju pokolj ili, moguće, dva.	69
5. Emir od Sirakuze priređuje večeru na kojoj se otvoreno govori o pobuni.	85
6. Ljubav i potajno venčanje u Sirakuzi. Pesništvo Ibn Kuzmana. Elinora postavlja brojna pitanja, a Balkida sluša.	100

7. Idrisija preplavljuju uspomene na začarano ostrvo. Prvi susret sa Štićenikom, koji otvoreno zagovara pobunu protiv Palerma.	116
8. Sikilijske sestre. Maja i Balkida raspravljaju o prednostima života sa muškarcima i bez njih. Otkrivaju se tajne. Sklapa se dogovor da se uzme Idrisijevo seme.	134
9. Idrisi razmišlja o pobuni i biva iznenađen u snu. Seme mu se uzima više puta.	142
10. Razgovor o teologiji star dvadeset i šest godina u kojem Ruđeri i Idrisi porede dobre i loše strane svojih religija.	170
11. Suđenje Filipu. Emir od Katanije gromko prdne za vreme tužiteljevog izlaganja.	175
12. Idrisijeva ljubav prema Balkidi i njene posledice.	186
13. Štićenik oslobađa selo i vodi bitku sa langobardskim varvarima. Slatki ukus pobeđe. Život i usud.	201
14. Dve trudnoće, a Idrisi otkriva neobičan lek za kašalj i prehladu.	215
15. Ruđerijeva smrt. Idrisi dvaput postaje otac. San o Sirakuzi.	223
16. Proleće u Sirakuzi. Dobra i loša poezija. Očevi i sinovi.	241
17. Pokolj u Palermu. Idrisi odlučuje da se nikad više ne vrati u taj grad. Odlazi za Bagdad.	261
LUČERA 1250–1300.	
Epilog	275
O autoru	281

REČNIK

Al Andaluz – islamska Španija

emir – vladar, zapovednik

emir *al kitab* – vladar knjige

emir *al bar* – zapovednik mora; odatle je izvedena reč „admiral“

Alahu ekber – Allah je najveći

Atrabanaši – Trapani

Balansija – Valensija

Đirdent – Agridento

Garnata – Granada

habibi – ljubavi; *hey, baby!* nije odatle izvedeno

hamam – javno ili privatno kupatilo

Ifrikija – severna Afrika

Išbilija – Sevilja

džidu – deda

hutba – propoved petkom u džamiji

Lanbaduša – Lampeduza

Malaka – Malaga

Marsa Ali – Marsala

mafıl – skup, sastanak, na koji se obično dolazi po pozivu;
reč „mafija“ nije izvedena iz nje

kadija – glavni sudija u muslimanskim gradovima, sa ogromnim ovlašćenjima za očuvanje reda

Kurlun – Korleone

Kurtuba – Kordova

Sikilija – Sicilija

SIKILIJA

1153-4.

PRVO POGLAVLJE

*Idrisijeva razmišljanja o počecima i slučajnim susretima.
Prvo sastajanje s Ruđerijem.*

 Prva rečenica je presudna. Znao je to po osećaju, a i iz proučavanja starih rukopisa. Koliko su dobro u starini to shvatali, kako su pažljivo odabirali uvod, s kakvom li su lakoćom dalje pisali nakon što bi se jednom odlučili. Odakle početi? Kako započeti? Zavideo im je na izborima koje im je pružao njihov svet, na mogućnosti da potraže saznanja gde god da su se mogla pronaći.

Majka ga je naučila da sledbenici nebeskih knjiga,* koji tvrde da je sve znanje iz vremena pre njihovih proroka ništavno, otkrivaju sopstveno neznanje. Ispričala mu je kako su, kad je grad zauzeo naročiti soj Poslanikovih ratnika – ljudi koji su se više bojali znanja nego smrti – njenog dedu, uglednog matematičara iz Kurtube, javno izvrgnuli ruglu i pogubili ga, zajedno sa još osam naučenjaka. Zeloti koji su ubijali u ime vere svet iz drevnih vremena nazivali su „dobom neznanja“, svet u kojem ljudi behu neopterećeni potrebom

* Po islamu, naziv za nemuslimane, poglavito hrišćane i Jevreje, koji su primili božansko otkrovenje kroz svete spise. (Prim. prev.)

da veruju u jednoga boga. Kako li mora da su bogohulili do mile volje! Svet bez otpadnika. Osmeh mu ozari lice pre no što se opet smračilo.

Za razliku od nas, pomisli on. Nama je suđeno da se udavimo u vrtlogu večnog ponavljanja. U ime Alaha milostivog, samilosnog i Muhameda, njegovog poslanika i pravog verovesnika. Jedina je uteha to što su bogohulni nazareni bili mnogo gori. Kako je Alah mogao biti otac jedino Isi? Kako je Svemoćni mogao stvoriti samo jednog sina? I zašto su nazareni izmislili tu neistinu? Razlog tome morao je biti to što su vremenski bili bliži Rimljanima i njihovim bogovima. Da bi privukli ljude da se preobrate, morali su da ubace malo čari u svoju veru. Kako je žalio što nisu zadržali stare bogove, ili bar najbolje od njih. Zevs je mogao biti Isin otac, ili Apolon, Arej ili Posejdon... ne, ne Posejdon. Baš je glup. Merjema je živela daleko od mora, a Jusuf nije bio ribar. Možda je hromi, pohotni Hefest prodro... Popeo se na palubu kraljevskog broda i nekoliko puta duboko udahnuo. Pročišćavanje pluća morskim vazduhom postalo mu je obred. Nasmehio se. Sunce je bilo na zalasku. More još beše mirno. Ako bude Posejdova volja, neće se više dizati oluja dok ne stignu u Palermo.

Ovo mu je bilo poslednje putovanje pre nego što dovrši knjigu. Brod je dvaput obišao ostrvo i on je proverio svaki detalj na svojoj mapi Sikilije poredeći je sa stvarnom obalom. Povremeno su pristajali da uzmu pitke vode i hrane i svežeg bilja koje mu beše neophodno da ispita svoje lekove. Idrisi beše i geograf i lekar. Iako je putovanje trajalo manje od mesec dana, bio je umoran. Spavao je više nego inače i uglavnom se u snovima vraćao u detinjstvo – usnio bi majku kako posmatra zvezde, kaldrmisane ulice Nota, stabla pogođena gromom, žene kako muzu krave i koze, očevu boginjavo

lice – ali kad bi otišao na popodnevni počinak, uporno je snevao Maju, i to obično isti san, gotovo neizmenjen. Ležali su nagi u zagrljaju posle milovanja. To je uvek bilo u haremu u palati, u njenim odajama, pred kojima su stajali evnusi. I ništa se više nije dešavalo. To mu je ponavljanje toliko dosadivalo da je pomišljao čak da ode kod tumača snova, ali bi ga nešto uvek sprečavalo.

Prošle je noći, po prvi put, sanjao nešto drugo. Usnio je da je ratnik usred bitke, ali kad se probudio, nije se sećao ko mu beše neprijatelj. Upravo je razmišljao o tome dok je stajao na palubi i gledao kako more menja boje, pitajući se bi li valjao čemu kao vojnik. Bio je srednjeg stasa, nežnih crta lica i meke, svetle kože, kao da mu je pol određen u poslednjem trenutku. Lice mu je pocrnelo od sunca, pa mu je bela brada još više došla do izražaja. Uredno je bila potkresana, po ugledu na učenjake iz Kurtube. Bilo mu je pedeset i osam godina; ono životno doba većinu ljudi nagoni da razmišljaju o prošlosti, a ne o budućnosti. I tako bi bilo i sa njim da ne beše ispunjen silnim gnevom za koji su samo njegova dva najbliža prijatelja znala, no čak ni oni nisu shvatali šta mu je uzrok. Za sultana i dvorjane u palati u Palermu, on je bio značajan učenjak i čovek blage naravi. Nisu ni slutili šta se krije ispod njegove maske niti da u sebi besni zbog najneobičnijih stvari. Jednom se prilikom njegov najbolji prijatelj Ibn Hamid, moren teškim brigama, zagledao u nebo i promrmljao: „O poezijo zvezda“, a Idrisi je na to odgovorio ljutitim tonom, i održao mu predavanje od astronomiji i kretanju Zemlje. Je li primetio kako se svake noći kretanje ponavlja? Stari su pokušali da prodru u tajne neba, ali nisu uspeli. Ako je istina ono što on veruje, onda Kuran greši, a ako Kuran greši, ko je počinio grešku? Alah ili njegov poslanik? Ibn Hamid se

pobojao da će mu prijatelja optužiti za bogohuljenje i posavetovao ga da takva pitanja prepusti budućnosti.

Idrisi ga je na to samo srdito pogledao i nije hteo s njim da razgovara narednih nekoliko dana. A sad je i Ibn Hamid napustio ostrvo, pa je njegov prijatelj ostao usamljeniji no ikad. Pale su teške reči, a Idrisi je optužen da pruža pomoć strancima što su zauzeli ostrvo. Možda je, pomisli Idrisi, i sam trebalo da ode i otpočne život u Ifrikiji ili možda Bagdadu, gde je kalif bio zaštitnik mislilaca i pesnika. Ali život mu je izmenio jedan slučajni susret posle kojeg mu je ponuđena sloboda kakvu nije ni zamišljao da je moguća.

Misli mu odlutaše do jednog predvečerja kad je radio u biblioteci palate sultana Ruđerija u Palermu. Dobio je posebnu dozvolu da to čini i oduševljavao se poput deteta sa svakim novim otkrićem. Setio se uzbuđenja koje ga je obuzelo pre gotovo dvadeset i sedam godina kad je prvi put ugledao rukopis starog Grka Al Home. Je li ovo možda delo o kojem je njegov pradedo po ocu govorio pre mnogo godina u Malaki? Njegov je deda preneo predanje sinu, a on je još mogao da čuje bučan, pomalo uzrujan glas svoga ostarelog oca kako pripoveda priču prekidajući je da iščupa sede dlake iz još tamnosmeđe brade. Pričao mu je kako su kadije, plašeci se snage poezije i njene moći da zavede pravoverne, donele odluku da smeju postojati samo tri primerka prevođa na arapski kako bi teolozi mogli da proučavaju paganske religije koje su dovele do doba neznanja u Arabiji u vreme kad je Poslanik rođen.

Zadatak je poveren dvanaestorici ljudi, najveštijim prevodiocima sa starogrčkog. Preveli su Galenova i Pitagorina dela, Hipokratova i Aristotelova, Sokratova i Platonova, pa čak i komedije Aristofanove. Sva ta dela čuvala su se u bagdadskoj

biblioteci. Ali iako behu brižljivo odabrani i ljudi od poverenja sa službom u palati, prevodiocima nije bilo dozvoljeno da pročitaju celo delo. Kaligrafi koji su prepisivali zavetovali su se na ćutnju. Budu li bilo kome otkrili prirodu svoga posla – a u to su spadale i njihove žene i ljubavnice – smesta će ih stići kazna, a dželatova sablja će im brzinom munje odrubiti glavu i rastaviti je od tela.

Njegov se otac nasmešio. „U našem svetu pretnje nikad nisu vredele. Moguće je da bi kaligrafi, da im ništa nije kazano, prepisali dela i prešli na sledeći zadatak. Iako im je opasnost budila znatiželju, njih jedanaestorica prihvatila su kadijinu zabranu kao nepovredivu, ali je dvanaesti uspeo da prepíše polovinu prvog pevanja i veći deo drugog, i poslao to porodici u Damasku. Njegov sin, takođe prevodilac, došao je da radi u jednoj školi u Toledu. Oženio se ženom iz Kurtube. Njen je unuk pronašao nepotpuni rukopis u jednom starom kovčegu, skriven pod Kuranom, i dopustio je mome pradedi da ga pročita u njegovoj kući. Tako su naši preci saznali da je grčka knjiga pohranjena u tajnim odeljcima palermske biblioteke. Da bi pristupio skrivenim odeljenjima biblioteke, svaki je učenjak morao za to dobiti naročitu dozvolu od kalifa.“

Za vreme prve godine provedene u biblioteci stare palate u Palermu, što beše najduže putovanje na koje se njegov um ikad otisnuo, slučajno je naišao na tajni odeljak, te je obavestio o tome komornika, a ovaj svoga gospodara. Sultan Ruđerij je prekinuo obed i odjurio u biblioteku. Idrisi, koji se tad prvi put sreo s nazarenskim vladarom, objasnio je otkud toliko ushićenje. Sultan nije čuo za Al Homu, ali je izrazio svoju nameru da smesta lično prouči rukopis. Nije savršeno govorio arapski jezik, ali ga je dobro čitao. Komornik je uzeo rukopis i pošao da izađe iz biblioteke, ali ga je sultan

zadržao. Opazivši razočaranje na licu mladog učenjaka, naložio je komorniku da pronade najbolje kaligrafe u Palermu i uposli ih. Želeo je da ga po povratku iz Nota dočeka novi prepis. Potom se okrenuo ka mladiću s turbanom, koji zauzeo skromno držanje.

„Ime?“

„Muhamed ibn Abdalah ibn Muhamed al Idrisi, Vaše veličanstvo.“

„Učitelju Idrisi, nakon što obojica pažljivo iščitamo ovo delo, zajedno ćemo o njemu raspravljati. Da uporedimo saznanja koja smo iz njega stekli. Ako li je jezik prevoda pretežak, pozvaću Ahmeda iz Đirdenta.“

Posle šest nedelja, pozvan da iziđe pred Ruđerija, mladi je učenjak naizust naučio neke stihove iz Al Hominog dela.

„Ne razumem zašto je ovo delo toliko uznemirilo teologe.“

„Mislim da im je bilo nedopustivo mešanje ljudi i bogova, zapovedniče mudrih. A bogovi predstavljeni u likovima muškaraca i žena behu im neprihvatljivi. Ne vidim drugog razloga sem tog.“

„Ali to je upravo najlepše u delu. Njihovi bogovi imali su učešća u svemu što se zbivalo – u ratovima, poplavama, nesrećama, pustolovinama na nebu i na moru, u porodičnim svadama, rođenjima, venčanjima, smrti, ponovnim rođenjima. Šta misliš, bi li žena Odiseja moreplovca, koja je odolevala ovozemaljskim proscima, podlegla čarima boga? Čudi me da nijedan nije pokušao. Moram naložiti da se delo smesta prevede na latinski ukoliko rukopis već ne postoji. Hoćeš li mi se raspitati za to? Ako postoji samo u Vatikanu,

onda ćemo morati da ga prevedemo. Fratriba se neće dopasti ništa više nego kadijama. Šta ti se u delu najviše dopalo? Jesu li to lukavštine žena? Ili strah od nepoznatog? Ili život kao beskrajno putovanje prekidano ispitima izdržljivosti?“

„Sve mi se dopalo, Vaše veličanstvo, ali mi je nešto drugo privuklo pažnju – zadivio me je Al Homin osećaj za geografiju. U drugom delu on opisuje naše more i naša ostrva i zemlje i drveće. U stara vremena ljudi nisu putovali toliko kao mi. Većina ih je sahranjena u selu u kojem su rođeni. Al Homa im je kazao da postoji i drugi svet izvan njihovih sela i ostrva. U Menelajeva usta on stavlja sledeće reči:

*„Kiprom i Feničkom zemljom i Egiptom ja se potucah,
Etiopljane videh, Sidonce, u Eremsku zemlju i u Libiju stigoh.“**

„A jednooki džinovi i napasnice što navode brodove da se nasuču nedaleko od ovih obala?“

„Prolazni nestašluci, uzvišeni sultane, samo toliko. To otkriva snagu pesnikove mašte i ništa više. Ono što je, po mome mišljenju, zaista izuzetno u ovom delu jesu gotovo potpuno tačni opisi postojećih stvari. Posetio je naše ostrvo i nazvao ga Skila. Ubeđen sam da je Al Homa sigurno bio moreplovac. A borio se i u ratu. Ipak, njegovo sjajno pamćenje došlo je do izražaja u kartama njegovih putovanja.“

„Komornik mi kaže da si i sam kartograf.“

Idrisi se pokloni.

„Kad završiš rad u ovoj biblioteci, želim da me obavestiš o svim svojim otkrićima.“

Narednih trinaest meseci Idrisi je napustio sve – ljubavnice, prijatelje, čak – u potrazi za istinom. Sultan mu je

* Homer, *Odiseja*, preveo Miloš Đurić. (Prim. prev.)

dao punu slobodu u svojoj biblioteci te je, osim što je jeo i obavljao telesne potrebe koje je hrana neminovno povlačila za sobom, svaki dan provodio udubljen u rukopis. Evnusi iz palate često su ga oslovljavali sa Abu kitab, otac knjige. Kasnije, kad je postao pouzdani sultanov poverenik, njegov visoki položaj zahtevao je najvišu titulu – sad su o njemu govorili kao o emiru *al kitab*.

Ti meseci u biblioteci behu čisto zadovoljstvo. Al Homa beše tek početak. Posetiće Itaku i druga ostrva u potrazi za tragovima. Često se pitao je li Al Homa sam napisao tako divna dela ili je priče nasledio i samo ih obavio svojim božanskim plaštom. I kako je čudesno bilo otkriti kako je samo nekoliko pokolenja nakon njegove smrti Ksenofan osudio Homera jezikom koji kao da je odjek reči današnjih teologa: „Svaki čin koji je ljudima na sram i na osudu kao kra- sti, preljubnik biti, jedan drugoga varati, i Homer i Hesiod bogovima su dodelili.“* I jesu li pripovedači iz Bagdada koji su sastavljali priče *Hiljadu i jedne noći* imali na umu Odiseja dok su smišljali sopstvene pripovesti o Sinbadu moreplov- cu? Ta su pitanja, pa čak i sam Al Homa, ubrzo zaboravljena kad su druga blaga, bliža njegovim preokupacijama, počela da iskrsavaju.

Čitanje Herodota, Aristotela, Galena, Strabona i Ptole- meja u arapskom prevodu bilo je nalik otkrivanju dalekih zemalja poznatih iz priča putnika. Učitelji su ga upoznali sa grčkim velikanima, ali bio je premlad da bi ih u potpunosti razumeo. Znanje mu je ostalo polovično sve dok sam nije počeo da proučava njihove spise. Ptolemejeve ideje još su mu odzvanjale u mislima poput melodije daleke svirale.

* Prevod preuzet iz: Herman Dils, *Predsokratovci*, grupa prevodilaca. (Prim. prev.)

Jednoga dana naišao je na anonimni rukopis koji ga je oduševio. Ko je bio tvorac *Biblioteke*? Još je pamtio prvu rečenicu: *Nebo je prvo vladalo celim svetom*. Evo priče o bogovima i o tome kako su naselili svet ljudima, i premda nije tako stimulativna poput Ptolemeja ili Strabona, ipak je mnogo uzbudljivija. Tu je pročitao o Heraklovoj krat- koj poseti Sikiliji. *Nebo je prvo vladalo celim svetom*. Ta mu rečenica nije izlazila iz glave. Zašto bi on morao da počne sa *U ime Alaha milostivog...* baš kao i svi drugi učenjaci iz njegovog sveta? Zašto?

Za vreme te prve godine u biblioteci, sultan ga je često pozivao u svoje odaje i pomno ga ispitivao o onome što čita. Ruđeri nije bio krupan čovek, ali je imao neobične pokrete, a kad bi se uzbudio, razmahao bi se rukama poput jedara u oluji. Njegova srdačna dobrodošlica ganula je Idrisija.

„Šta ćeš učiniti sa tolikim saznanjima, učitelju Idrisi? Možeš podučavati svoju decu i moju, no hoće li te to zadovoljiti?“

Idrisi se setio svoga zabrinutog, skrušenog osmeha kad mu je poverio svoju nameru. „Ako mi sultan dopusti, voleo bih da napišem opštu geografiju. Napraviću kartu poznatog nam sveta i istražiti zemlje koje su nam još nepoznate. To će biti od koristi našim trgovcima i zapovednicima brodova. Ovaj veliki grad središte je sveta. Trgovci i putnici zastaju ovde na putu za istok ili zapad. Mogu nam pružiti mnogo podataka.“

Sultanovo zadovoljstvo bilo je očito. Poslao je po komor- nika i naložio mu da se pobrine da Divan odsad svakoga meseca isplaćuje naučenjaku i učitelju Muhamedu al Idrisiju svotu od deset *tari*, i da mu se obezbedi smeštaj blizu palate. Kad se komornik naklonio i hteo da se povuče, Ruđeri se dosetio još nečega.

„A biće mu potreban i brod, spreman da zaplovi bilo kud po njegovoj zapovesti. Pronađi mu pouzdanog zapovednika.“

Idrisi je pao na kolena i poljubio ruke svoga dobročinitelja. Bio je ushićen Ruđerijevom velikodušnošću, ali nemalo zabrinut kako će to biti prihvaćeno izvan palate. Mogao bi neometano da nastavi svoj rad, ali većina njegovih prijatelja počće da ga gleda s podozrenjem. Svakog petka uveče, kad bi grad utonuo u san, mala skupina pesnika, filozofa i teologa – sveukupno njih tridesetorica – okupljala se u maloj odaju u središtu džamije Ajn al Šifa. Sve dok *mafil* ne bi prekinuo mujezinov jutarnji poziv na molitvu, razgovaralo bi se o pitanjima koja su se odnosila na potrebe zajednice pravovernih na ostrvu. Dosad su ga prihvatili kao jednog od svojih, ali koliko će to potrajati?

Ruđeri nije krio svoju naklonost. Poput svoga oca, i on je bio sklon da zanemari papu i oslanja se umesto toga na odanost svojih podanika muslimana. A oni su znali da im sultan Ruđeri, da je samo do njega, neće nauditi. Njegovi su mu baroni i biskupi punili uši otrovom. Bili su rešeni da ili preobrate sve pravoverne ili da ih oteraju s ostrva. Po bazari-
ma u Palermu, Kataniji i Sirakuzi kolale su priče da engleski fratri, na papin nagovor, savetuju Ruđerija da očisti šume i doline od pravovernih i pridruži se svetim krstaškim pohodima protiv sledbenika lažnoga proroka. Prema nekima, već je razrađen podroban plan da se Noto spali do temelja, a da se preživeli živi zakopaju. Glasine su obično poticale iz same palate. Svako dete u Palermu znalo je da nema te tajne u palati koju evnusi nisu doznali.

Ali bilo je takođe i drugih glasova, jer na dvoru nije preovladavala nijedna struja. Ruđeri je, naprotiv, više bio sklon svojim savetnicima muslimanima. Junis al Šami, njegov stari

učitelj iz Nota, učenjak i mudrac koji ga je podučavao arapskom, astronomiji i algebri, beše duboko uvažavan. Još je živio u palati i nadgledao tri učitelja zadužena za obrazovanje mladih prinčeva. Te je mladiće sam pažljivo izabrao, ali nikad nije bio zadovoljan njima i često ih je otpuštao uz sočnu psovku i sam nastavljao. Dečaci bi se na to kikotali i sve to preneli ocu, znajući dobro da će mu biti milo da to čuje. Kako se pričalo po palati, Ruđeri nije donosio nijednu važnu odluku a da se prethodno nije posavetovao s Junisom, ali glasine su, kako će vam svaki evnuh reći, pouzdane samo onda ako im je izvor dobar.

Sunce je postalo prejako za Idrisija. Spustio se niz merdevine i vratio u svoju kabinu. Uzdahnuo je kad se spustio na meke jastuke, postavljene naročito u tu svrhu da mu se zadnjica poštedi neudobnosti grube drvene klupe prikucane za pod. Ponovo se zagledao u obiman rukopis što je ležao na stolu pred njim. Da, knjiga beše gotova, osim prve rečenice. Nekoliko nedelja za vreme ovog putovanja – a predosećao je da će mu to biti poslednje – s mukom je smišljao prve reči. Neodlučnost mu je otupela mozak. Bio je toliko uveren da ga muči početak da nije uopšte ni pomišljao da bi to zapravo mogao biti svršetak. Naposljetku, radio je na ovom rukopisu gotovo jedanaest godina. Postao mu je zamena za sve. Za njegovog prijatelja Ibn Hamida, čiji su mu prekori još odzvanjali u mislima; za njegovu ženu Zejnebu, koja ga je ostavila samog u Palermu i vratila se svojimima u Noto odvevši njihove dve kćeri; a, iznad svega, za njegovog mlađeg sina, ljubimca Valida, koji se ukrcao na trgovački brod što je plovio za Kinu i, bez reči i pozdrava, nestao iz njihovog sveta. Da ga carinik nije video kako se ukrcava na brod, ne bi ni znali kud je otišao. To je bilo pre petnaest godina. Od tog dana

ništa više nisu čuli o Validu. Zejneba je optuživala muža da je zanemario momka. Idrisi ju je poslao na imanje na selu.

„Provodiš više vremena sa sultanom u palati nego sa svojom porodicom. Možda bi mogao da te smesti u neku odaju u haremu.“

Iz tog razloga, knjiga je postala skladište svih njegovih osećanja. Ali i ona će ga sad napustiti i, premda on nije bio svestan toga, to beše pravi uzrok njegovoj seti. Ne uvodna rečenica. Ona beše samo izgovor da odloži rastanak. Šum vode što je blago zapljuskivala trup broda beše umirujući, i on je znao da ne može više da odugovlači. Uskoro će ugledati minarete. Uzeo je fino naoštreno pero i umočio ga u mastionicu.

Ako učini šta mu razum nalaže, napustiće stari način i posle ćutke trpeti pokude koje će neminovno uslediti. Mnogi njegovi poznanici, od kojih su mu neki bili dragi, njegov će odabir shvatiti kao potvrdu svojih sumnji da je on zaista izdajnik, otpadnik koji je u potaji odbacio svoju veru i prodao se sultanu hrišćaninu. Mogao bi da im odgovori rečima kako je njegov otac tvrdio da je direktni potomak porodice Poslanika. Ali to tvrdi na hiljade njih, odvratili bi mu oni. Svi znaju da Poslanikova porodica nije bila toliko velika.

Možda bi trebalo da ostane veran tradiciji i otpočne na starinski način, hvaleći milostivost Alahovu, nepokolebljivu odanost Poslanikovu, nepristrasnost i pravičnost sultanovu i tako dalje. Tako bi svi bili zadovoljni, a on bi bio slobodan da počne rad na drugoj knjizi. Ali zašto bi on i njemu slični bili osuđeni na večno ponavljanje? Odgovor na to pitanje i dalje nije pronalazio, pa je počeo da se šetka po kabini usredsređen na tu unutrašnju buru. Možda će, samo ovaj put, iznenaditi sve. Započeće u ime Satane, koji se usprotivio, prkosio i bio

kažnjen. Ta mu misao izmami osmeh. Talasi pod njim kao da su podsticali na jeres. Šaputali su: „Učini to. Učini to. Učini to.“ Ali kad je prislonio uho na pregradu da ih bolje čuje, začutali su, te ga opet skoli neodlučnost. Bio je besan na svoj svet i na sebe.

U prošlosti, puko posmatranje linija obale, njihovo crtanje u beležnici i proveravanje je li mapa pribodena čiodama za sto tačna beše dovoljno da mu skrene misli. Ovo mu je bilo treće putovanje oko ostrva. Kad bi samo mogao da nacrtu kartu celog sveta na taj način umesto što se oslanja na priče trgovaca i moreplovaca, koji su često protivrečili jedni drugima opisujući oblik Kine ili donjeg dela Indije. Čudno kako su često odabirali sasvim različito voće da bi opisali istu oblast. Malo ostrvo kraj Kine postalo bi liči ili jabuka, a donji deo Indije mango ili kruška.

S vremena na vreme, više bi od svega poželeo da leti, lebdi iznad mora poput sokola. Zašto Alah nije stvorio džinovske ptice što bi mogle da vuku kočiju preko neba? Tad bi mogao da posmatra zemlje i mora pod sobom i popravi svoje karte. Sve bi bilo tako jednostavno. Ili kad bi mogao da jaše džinovskog sokola dok preleće kontinente. Tek bi onda sa sigurnošću mogao znati da je njegova karta prava slika sveta. Poznavao je konture ovog ostrva poput sopstvenog tela. Ponekad je njegova mašta davala ljudsko obličje krajoliku viđenom s mora – katkad nekog drevnog, srditog boga, ali najčešće žene. Povremeno bi ga posmatrala nalaktivši se, a on bi se nasmešio njenim grčkim očima, divio se njenoj sjajnoj damaskoj kosi u kojoj su blistale zvezde i što je menjala boje na suncu. Kako se brod kretao, uvideo je da ona zapravo ne gleda u njega. Oči su joj bile uprte u pravcu Ifrikije.

Onda bi i on sklonio pogled i zapitao se koliko će vremena proći dok ne naiđe na novu miljenicu. Ako je dobro procenio, za dan i po stići će do severnog vrha ostrva. Prošli put more se uzburkalo i usporilo im plovidbu. Posle tri dana ugledao ju je, prekrasnu ratnicu, uspravnu, gnevnu i preteću, drugačiju od čuvenih sirena iz Al Hominog speva. „Nisam ja neprijatelj“, šaputao bi dok bi brod tuda prolazio. „Ja sam kartograf. Želim da sačuvam, a ne da uništavam.“ I ona bi ga prezrela, pa bi se on razočaran okrenuo talasima da im se požali. Ali na ovom putovanju nije ispoljio ni najmanje zanimanje za te svoje stare prijateljice. Nije se čak ni trudio da gleda u žene dok je vetar odnosio brod dalje od njih. Bio je rasejan.

Stariji članovi posade, uključujući tu i kuvara prosede kose, putovali su s njim mnogo puta. Znali su njegova raspoloženja, razumeli njegove strasti i poštovali njegovu opsesiju da nacрта kartu sveta. Opazili su njegove tužne oči i pogled što je bludeo kao da je vreme izgubilo svaki smisao. Razgovarali su između sebe o njemu. Šta li ga to tišti? Je li možda neki jad srca? Mladić crnih očiju iz Nota? Nije valjda da još čezne za hurijom iz Palerma. Za Majom? Postali su uvereni da samo Maja, kći trgovca, može da objasni očaj u očima njihovog gospodara. Maja, koju je kartograf voleo više od ikog živog na svetu i koju je želeo da učini svojom ženom; Maja, koja ga je teško izdala dok je bio na putovanju. Sultan ju je pozvao i ona je od svoje volje pošla s njim najpre u kraljevsku ložnicu, a potom u odaje harema u palati. Po kafedžinicama na bazaru počelo je da se priča kako je kartograf obuzdavao i krio svoju patnju od radoznalih očiju, ali ne zadugo. Bazar je imao važnije brige od toga, pa slomljeno srce mladog kartografa nije zadržalo pažnju ljudi više od nekoliko sati.

Bio je to isti sultan Ruđeri za kojeg je Muhamed al Idrisi napisao ovu knjigu. Dao joj je jednostavan naslov *Nuzhat al Mušatak* ili *Opšta geografija*, ali Ruđerijev stari učitelj posavetovao ga je da bi možda podesniji naziv bio *Al kitab al Ruđeri* ili *Rožerova knjiga*, pošto knjiga nikad ne bi bila dovršena bez Ruđerijeve novčane pomoći. Suočen s takvim predlogom iz samog središta palate, šta je drugo mogao do da se pokloni i prihvati ga? Idrisi je potisnuo gnev, ali dvorski evnusi su se postarali da svaki trgovac na palermskom bazaru sazna za ovu izmenu naslova. Bazar je pogrešno verovao da je Idrisi ponudio sultanu čari svoga tela. Novi naslov knjige samo je potvrdio klevete. A svako je začinjavao priču pre no što bi je preneo nekom drugom, pa je tako priča o vladarevoj sujeti postala pravi ep sa mnogo slojeva u kojima je sledbenik Poslanika duboko ponižen, i to ne prvi put.

Predmet sve te pažnje počeo je da se pita jesu li nevolje s novim naslovom prevazišle one koje je imao s uvodnom rečenicom. Već više od godinu dana noću ga je morio san koji se uporno vraćao. Snevao je sultana Ruđerija, odevenog uvek u istu šarenu satensku halju, kako polunag leži pod limunom grana otežalih od zrelih plodova. Ruđeri bi ustao, zbacio halju i pokušao da obljubi sapetu srnu, ali trenutak pre nego što će doći do spoja između ljudskog i životinjskog sveta, Muhamed bi se trgao iz sna sasvim izbezumljen. Ustao bi iz kreveta, šetao tamo-amo po hladnom mermernom podu i promrmljao: „Ne bi trebalo tako često da te sanjam“, a onda popio malo vode da smiri razdražene živce. Posle bi mu uvek bilo teško da ponovo zaspi. Zašto mu je taj san dolazio samo kad je bio u Palermu? Nikad kad je bio na moru ili u poseti porodicu u Notu, a ni u kući svoga dobrog prijatelja lekara,

Ibrahima bin Hije iz Đridenta. Jednom je pokušao da razgovara o tome s Ibrahimom, ali ovaj se nasmejao i time porekao svako zanimanje za fenomen snova.

Ne jednom, pomislio je da poseti Ibn Hamuda, najbogatijeg trgovca svilom u *kasru*, koji je, u slobodno vreme, tumačio snove i razvejavao strahove zabrinutih ljudi. Bio je veoma tražen i Muhamed je jednom došao čak pred njegovu radnju, ali nije ušao. Oprez mu je postao nepremostiva prepreka. Bilo je suviše opasno. Ibn Hamud ne bi uspeo da zadrži san u tajnosti. Zaista, preuveličana verzija našla bi put natrag do palate. Evnusi bi se kikotali i razgaljivali jedni druge pričom koja bi sa svakim prepričavanjem postajala sve groznija. Potom bi je ti čuvari harema ispričali naložnicama, a jedna od njih bi nahuškala nekog voljnog evnuha da je šapne sultanu na uho. Sultan bi se razljutio i to bi bio kraj svemu. Svemu. Ne samo knjizi već i piscu. A ako bi se Ruđeri baš razljutio, postarao bi se da i evnusi postradaju. Nije vredelo izlagati se tolikoj opasnosti.

Poslednjih deset godina svoga života Idrisi je utrošio na knjigu, ali kako se brod bližio Palermu, znao je da neće moći još dugo da odlaže njen završetak. Sultan će se rasrditi. Želeo je da pročita knjigu pre nego što umre, a bolest ga je brinula. A samo je Alah znao šta će se zbiti s ubogim kartografom nakon smrti njegovog pokrovitelja. Ponovo je čuo podrugljive oproštajne reči svoga najboljeg prijatelja Ibn Hamida koje mu je uputio onog dana kad se ukrcao na brod za Malaku u Al Andaluzu i zauvek napustio ostrvo.

„Pođi sa mnom, Muhamede“, kazao mu je pesnik. „Ovde ćeš uvek biti samo setni prosjak u stranoj prestonici.“

Što bi se više pretvarao? Zašto ne bi napisao ono što želi? Čvrsto rešen, Muhamed al Idrisi se povuče u svoju kabinu, sede za sto i napisa jednu jedinu rečenicu na prvoj strani svoje opšte geografije:

Zemlja je okrugla poput lopte, a vode prijanjaju za nju i opstaju na njoj kroz prirodnu ravnotežu koja ne trpi promene.

Završio je. Ovo će biti uvod njegovog ličnog primerka knjige. A što se tiče ostalih, tamo će hvaliti Alaha, Poslanika, sultana i svakog ko poželi da mu se laska. Ustupak, ali to ga je ipak zadovoljilo.

Ponovo se popeo na palubu i duboko udahnuo morski vazduh. Palermo je sigurno veoma blizu. Osećao je to po zasićenom povetarcu koji je nosio teške mirise bilja, cveća i limuna. Dobro ih je poznao i pažljivo je popisao biljke i drveće koje ih je ispuštalo. Nijedan od njegovih prijatelja nije prihvatao da se razlikuju od mirisa sa drugih ostrva, a lakoća sa kojom su se ti ljudi razmetali svojim neznanjem silno ga je srdila. Imao je opsežne beleške o bilju i cveću na mediteranskim ostrvima, i posle godina istraživanja i putovanja, mogao je samo na osnovu mirisa i po mraku da odredi koje je ostrvo u pitanju. Nasmehio se kad se setio jedne letnje noći kad je ležao na palubi – čulo se jedino kako more blago zapljuskuje tvrdo smeđe drvo broda – i gledao u zvezde. Najednom je pirnuo lahor i nežan miris preplavi mu čula. Bila je to naročita vrsta majčine dušice i on je odmah znao da se bliže Sardiniji.

Miris Palerma bio je poput udarca biča. Gorkoslatke uspomene na detinjstvo i mladost i dalje bi ga ponekad svladale. Razmišljanja mu je prekinuo jedan momčić – nije mu moglo biti više od sedamnaest-osamnaest godina, bronzane puti i duge, zlatne kose – koji mu je prišao sa čašom šerbeta od limuna i nasmešio se, otkrivši snežnobeke zube. Kako li su mu samo tako čisti? Beše mu drago što je Simeon ponovo veseo, ali to nije bilo dovoljno da mu ublaži grižu savesti. Začuvši njegove krike jedne noći, ništa nije kazao i nije se umešao, iako je dobro znao da bi njegov dolazak okončao mučenje mladića. Zapovednik broda vršio je drevni obred. Ravnodušan prema Simeonovom bolu i krhkosti, nemilosrdno ga je silovao. *Droit ancien de marinier*. A onda mu, bez najave, suze linuše niz lice kad je shvatio da misli na Valida. Šta ako je neki surovi kapetan silovao njega kao što su ovog momka? Baš zato što mu sin nije bio tu, strašna patnja ovog mladića duboko ga je ganula.

Nedelju dana posle silovanja momak nije ni jeo niti svirao frulu, niti se usuđivao da pogleda u oči nijednog mornara, iako su neki i sami pretrpeli istovetno žestoko mučenje, doživeli isti neizdrživ bol, te bi imali saosećanja za njegovu nepriliku. Drugi su se smejali i začikavali ga, a momak se s vremenom oporavio. Prvi znak da se vraća u kolotečinu svakodnevnog života bili su žalobni zvuci njegove svirale u suton, oprostaj od dana na izmaku. Malo kome nisu zasuzile oči. Čovek koji je crtao karte, izjedan grižom savesti, zakleo se u sebi da će pronaći bolje mesto za tog mladića. Muhamed ispi šerbet, pruži momku čašu i pogladi ga po mladoj glavi.

„Jesi li ikad išao u Bagdad, gospodaru? Jesi li video Dom mudrosti koji ima velike odaje odakle se posmatra nebo i mnogo više knjiga nego biblioteka našega sultana?“, upitao

ga je mladić. „Kako izgleda grad? Je li istina što kažu da je naš grad veći od Bagdada? Je li to moguće? A Kurtuba? Poznaješ dobro taj grad, je li, gospodaru? Hoćeš li se jednog dana vratiti tamo?“

Kartograf klimnu glavom, ali pre no što je stigao da mu ista podrobnije kaže, ugledali su minarete Palerma. Najednom je paluba bila krcata ljudima što su uzvikivali *Alahu ekber* i *Sikilija sana-halahu* (Sicilijo, neka te Alah sačuva!) i spremali se za pristajanje. Skupina umornih mladića čija su preplanula tela i ispijena lica svedočila o premoru od celodnevnog rada spustila je jedra boje rđe i uvijala ih na palubi. Posada je u sumrak zapevala tihiu, setnu pesmu dok su veslima uvodili brod u luku. Kapetan, željan pohvale za disciplinu svoje posade, prišao je naučenjaku i poklonio se, no Idrisi se nije obazirao na njega, još želeći da ga kazni za silovanje mladića. Ali pisac opšte geografije ponajviše je bio obuzet nebom, još jasnoplavim, i mesecom, koji je već izašao i sad se nadmetao za pažnju sa suncem na zalasku. Sigurno je sedmi mesec u godini, razmišljao je on. Bio je odsutan gotovo četiri meseca. Predugo. A onda se pred njima ukazao grad.

Kako su se mornari bližili minaretima, zapevali su *al medina hama-halahu* (Alah štiti grad). Nasmešio se kad je brod ušao u luku; to beše bezizrazni osmeh, samo mu je pogled malo smekšao i ništa više. Veselio se povratku. Blagi povetarac milovao mu je lice poput nežnog Majinog dodira i ruka mu se sama podiže do lica da prizove uspomenu. Dole ga je čekao čamac da ga prebaci na kopno. Prolazeći pored posade, zahvalio je svakom od njih ponaosob. Suspregao je uzdah kad su ga svilenim konopcem čvrsto privezali za stolicu i potom je spustili na čamac. Rado bi se sam spustio

lestvama od užeta, ali kapetan je to zabranio. Kad je stolica stigla do čamca, čamdžije ga pozdraviše sa „*Va salam...*“

Bližeći se obali, ugledao je poznata lica dvorjana poslatih da ga dočekaju. Znao je da ga, ispod njihovih osmeha i preglasnih povika dobrodošlice, mrze jer uživa lak pristup palati. A video je i sedu bradu Abdulkarima, jednog od komornika iz palate, koji je vikao koliko su mu godine to dopuštale.

„Pripremite se da dočekate gospodara Ibn Muhameda ibn Šarifa al Idrisija, koji se vratio kući s dugog putovanja u potrazi za korenima znanja.“

Kao što je to bio običaj, i ostali su pozdravili bezbedan povratak broda i putnika.

„Nema boga sem Alaha, a Muhamed je njegov poslanik. Dobro došao kući.“

Jed koji je osećao u ovakvim prilikama u prošlosti bi stišalo prisustvo njegovog prijatelja Marvana, čije je nasmejanost lice bilo dobrodošlica koju je najviše voleo. Ali Marvan je otišao s ostrva. Napustio je svoja imanja i svoje seljake u Kataniji i pobjegao u Al Andaluz, u grad Išbiliju. Tamo mu je sultan Al Mutamid pružio zaštitu i uposlio ga. Pisma su povremeno stizala i u njima je uvek bila ista poruka. I Muhamed treba da napusti Palermo i vrati se u Dom islama. Nije mu nijednom odgovorio i Marvan je prestao da mu piše.

Sad je bio sam.

„Želi li gospodar da ga nose ili da jaše?“, upitao ga je Abdulkarim.

„Je li mi tu konj?“

„Jeste.“

„Onda ću jahati.“

„Sultan te večeras očekuje. Spremljena je gozba u čast tvoga povratka.“

„A da nas je zadržala oluja?“

Drugi mu glas odgovori: „Dosad nikad nije. Uvek se vratiš predviđenog dana, Ibn Muhamede.“

Učenjak se osmehnu. I glas i lice behu mu mili. Bio je to jedan Berber, Džauhar, oženjen Marvanovom sestrom.

„Ima li vesti od Marvana?“

Čovek odmahnu glavom.

„A ti? Jesu li tvoji dobro? Treba li ti šta? Doneo sam svilu Marvanovoj sestri. Trampili smo se za hranu. Jedan trgovački brod iz Đenove bio je u nevolji.“

Čovek se nasmeši.

„A sad imam da te zamolim za jednu uslugu. Idi u palatu i izvini se sultanu u moje ime. Kaži mu da sam iscrpljen od putovanja i da ću samo zaspati na piru. Sutra ću ga posetiti i preneti mu sva nova otkrića kako je tražio. Želim večeras da budem sam. Moram nešto da kažem zvezdama.“

Džauhar se zabrinuo i prošaputao: „To nije mudra odluka. Sultan je bolan. Postao je nerazuman. Može pogrešno protumačiti tvoje odbijanje da dođeš večeras u palatu. Oko njega su fratri. Franački i grčki. Lešinari. Šapuću laži sultanu na uho. Optužuju nas da podstičemo na pobunu.“

Idrisi odmahnu glavom. Neće se predomisлити. „Njegovo uzvišeno veličanstvo zna da sam mu ja najverniji od slugu, ali putovao sam mnogo dana bez kupanja i neću izaći pred njega u ovako neprikladnom stanju. Posetiću sultana nakon jutarnjeg *namaza*. Stavi to do znanja komorniku.“

Dvorjani su načuli veći deo ovog razgovora i smeškali se. Ovog puta je preterao. Biće kažnjen. Bili su rešeni da stignu do sultana pre Džauhara i prenesu mu svoju priču.

U pratnji jednog konjušara, Idrisi odjaha do svoje kuće, koja se nalazila odmah izvan *kasra*, blizu mora. Mogao je

da živi unutar palate. Sultan mu je to nudio mnogo puta, ali Idrisi je uporno tvrdio da mu je za razmišljanje potrebna osama. Radio je na rukopisu u odajama kraj dvorske biblioteke i često obedovao sa sultanom, ali je odabarao da živi u jednoj skromnoj kući s pogledom na more, u četvrti Kalisa.

Nikad nije zažalio zbog te odluke. Stalan pogled na more ulivao mu je spokoj. Mirno ili uzburkano i uspenušano, nikada mu nije dosadilo uprkos brojnim putovanjima na koja se otisnuo i oluja u kojima je umalo izgubio život. Kratko je jahao do kuće, ali je uživao u tome. Naleti onog istog vetra koji je doveo brod u zaliv donosili su mirise bilja i divljeg cveća i limuna. Ti mirisi su sa sobom nosili i bolne uspomenne, ali oni ih potisnu.

Kad se približio stazi u podnožju brda, nazreo je svoju kuću. Svaki prozor beše obasjan blagom svetlošću sveća i uljanica. Svetlost je sijala čak i na prozorima odaja iznad dvorišta, odaja koje su bile mračne od dana Validovog odlaska. Srce poče divlje da mu tuče i on gotovo nesvesno obode konja.

DRUGO POGLAVLJE

Bračni život i porodična nedotupavnost. Idrisi osujećuje nameru svojih kćeri da oklevetaju muževe i izdaju ih, ali je rešen da obrazuje svoje unuke.

 Sluge su ga, već po običaju, čekale pred kućom sa visoko podignutim bakljama da mu osvetle put. Sjahao je s konja i rukovao se sa svakim ponaosob, ali pre no što je stigao da ispita bilo kojeg od njih, pažnju mu privuče miris pečene jagnjetine i svežih začina, aroma sa posebnim značenjem. Odjurio je u kuću da vidi je li se to Valid vratio. Ali dočekaše ga njegove kćeri, koje mu uzeše i izljubiše ruke. Idrisi ih je obe zagrlio i nežno poljubio u glavu.

„Dobro došao kući, Abu Valide“,^{*} reče Samara, njegova mlađa kći, a riđa kosa presijavala joj se na svetlosti uljanica.

„Otkud ti ovde, Samara? I ti, Sakina? Mislio sam da vam je mati zabranila...“

„Nisi video unuke tri godine, Abu Valide. Naša je majka pristala da pođemo na put.“

On se zakikota. „Mora da su je godine smekšale. Deca, spavaju li?“

Njegove kćeri klimnuše glavom.

^{*} Abu Valid je zapravo „otac Validov“. (Prim. prev.)